

THOMAS ERIKSON

OKRUŽENI PSIHOPATIMA

NAKLADNIK
Poetika j.d.o.o.
e-mail: infopoetika@gmail.com

ZA NAKLADNIKA
Katarina Uskoković

PREVELA
Marija Perišić

LEKTOR
Mirjana Paić-Jurinić

KOREKTOR
Ruder Jeny

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
e-projekt

OBLIKOVANJE NASLOVNICE
Studio 2M d.o.o.

TISAK
Znanje d.o.o., Mandićeva 2, Zagreb, rujan 2019.

NASLOV IZVORNIKA
Omgiven av psykopater

© Thomas Erikson, 2017, by Agreement with Enberg Agency
© za hrvatsko izdanje Poetika j.d.o.o., 2019.
Fotografije © Shutterstock (str. 71, 94, 119, 123, 128, 135, 143),
Liselott Wennborg Ramberg (str. 79, 86)

Sva prava pridržana. Ova je knjiga zaštićena autorskim pravima i ne smije se ni djelomično reproducirati, pohraniti u sustavu za reproduciranje, niti prenositi u bilo kojem obliku i na bilo koji način bez pismenog dopuštenja izdavača.

ISBN: 978-953-59479-3-6

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001038687.

Thomas Erikson

OKRUŽENI PSIHOPATIMA

Kako izbjeći da vas iskoriste

POETIKA

SADRŽAJ

Uvod	7
1. Tko je zapravo psihopat?	27
2. Naučite se obraniti od psihopata.	43
3. Tko mi želi nauditi?	55
4. Okruženi idiotima? Evo kako ih se riješiti	67
5. Zašto obmanjujemo jedni druge?.	103
6. Kako manipuliraju osobe različitih boja	115
7. Psihopati u stvarnom životu – prevladavaju li među psihopatima crveni?	141
8. Žuti manipulatori su psihopati!	151
9. Mogu li psihopati biti pasivni zeleni...?	159
10. Plavi, hladni perfekcionista – to je taj!	167
11. Kako će mi nauditi zbog moje boje ako sam crveni?	175
12. Kako psihopat manipulira žutom osobom.	187
13. Kako psihopat manipulira zelenom osobom	197
14. Kako psihopat manipulira plavom osobom	207
15. Konkretno i dobro poznate tehnike koje vješt manipulator može iskoristiti	217
16. Kako se oduprijeti manipulaciji onih koji nisu psihopati	257
17. A što ako ništa ne upali?.	279
Još nekoliko riječi za kraj	291
Literatura.	295

„Društvom upravljaju umobolni ljudi s umobolnim ciljevima. Mislim da nas vode manijaci s manijakalnom svrhom i mislim da bi me mogli proglasiti ludim i zatvoriti jer sam to rekao. To je najumobolnije od svega.”

JOHN LENNON

UVOD

Zamislite da vam sučelice sjedne iznimno privlačna osoba spola koji vas privlači i s osmijehom na licu kaže vam: „Ti si najčudesnija osoba koju sam ikad upoznao/upoznala!” Odmah osjetite da je osoba ozbiljna i da doista misli to što je rekla. Postavlja vam različita pitanja i želi znati baš sve o vama. Uopće ne govori o sebi i ponaša se kao da u prostoriji nema nikoga osim vas dvoje. Zatim se usredotoči na vas kao osobu pa se osjećate prilično dobro, mnogo bolje nego ikad prije. Ta vam se osoba divi, obraća vam se iznimno ljubazno i iskazuje vam osjećaje kakvima ste se cijelog života nadali. Kao da točno zna tko ste, kakvi ste, što vam se sviđa, a što ne. Čini vam se kao da ste napokon pronašli srodnu dušu. A to vas na neki čudan način dirne u srce kao nikad prije.

Možete li zamisliti taj prizor? Možete li takvo što osjetiti u svojoj nutrini? Zvuči sjajno, zar ne?

A sad slijedi pitanje: možete li se pogledati u zrcalo i iskreno reći da vas to ne bi dirnulo, da niste skloni romantičnim budalaštinama te da biste odmah postali sumnjičavi i shvatili da ta osoba zapravo želi nešto posve drugo? Ako ne vaše tijelo, onda vjerojatno vaš novac.

Nakratko razmislite prije nego što odgovorite. Jer ako nikad niste bili u takvoj situaciji, nećete uočiti opasnost. Ta će vam osoba otkriti svoje tajne i potaknuti vas da joj otkrijete svoje. Odgovorit ćete na sva njezina pitanja čija je jedina svrha otkriti o vama što više. Prije nekoliko godina napisao sam knjigu *Okruženi idiotima – kako razumjeti one koje je nemoguće razumjeti* u kojoj je riječ o temeljima DISA-jezika, jednoj od najraširenijih metoda za opisivanje ljudske komunikacije i razlika među raznovrsnim ponašanjima. Suprotno mojim očekivanjima, knjiga je postigla iznimno velik uspjeh. Pretpostavljam da je njezin uspjeh povezan s time što je mnogo onih koji su, poput mene, fascinirani ne samo ponašanjem drugih ljudi nego ponajprije vlastitim. A kad smo već kod toga, mogu i priznati: ja jesam zanimljiva osoba. Barem sebi.

Razlike koje opisujem i u prvoj i u ovoj knjizi temelje se na Marstonovu istraživanju i sastoje od četiri glavne kategorije, s bojama kao pomagalom za pamćenje. Crveno ponašanje, žuto, zeleno i naposljetku plavo. Crveno za dominantnost, žuto za nadahnuće, zeleno za stabilnost i plavo za analitičke sposobnosti. U poglavljima koja slijede naći ćete detaljniji pregled značenja tih boja u praksi. Alat se može upotrijebiti za pronalaženje odgovora na mnogobrojna pitanja o tome kako ljudi funkcioniraju, ali, naravno, ipak ne nudi odgovore baš na sve što nas zanima.

Ljudi su previše složena bića da bismo ih mogli potpuno opisati, ali što više razumijete, lakše je uočiti razlike koje, vidjeli ih vi ili ne, ipak postoje. Ta metoda nudi možda 80 posto cijele slagalice. To je doista mnogo, ali nije sve. Treba uzeti u obzir i druge čimbenike – spol, dob, kulturološke razlike, pokretačke sile, inteligenciju, interese, sve vrste iskustava, primjerice jeste li novi na poslu ili iskusan veteran, kakav je vaš odnos s braćom i sestrama... Pojednostavnimo cijelu stvar i kažimo da se slagalica sastoji od doista mnogo dijelova.

Sad prelazimo na problem

S vremenom se pokazalo da ima ljudi koji su to znanje odlučili upotrijebiti na posve pogrešan način. Takav način nikad mi nije bio blizak. Sad vas želim upozoriti na postojanje takvih pojedinaca. U vezi s knjigom *Okruženi idiotima* ljudi su me često pitali može li jedna osoba imati sve četiri opisane boje. „Ja imam pomalo od svake boje”, pisali su mi čitatelji od kojih sam dobio gomilu e-pisama. I često nam se čini da je tako. Ja se katkad ponašam kao „crveni”, često kao „žuti” i „zeleni”, a u nekim sam prilikama bez ikakve sumnje „plavi”. Odgovor na navedeno pitanje zapravo je prilično jednostavan – zahvaljujući tome što smo inteligentna bića, svi imamo sposobnost primijeniti ponašanje koje želimo. Jačanjem samosvijesti „žuta” osoba može zaključiti kad bi trebala zatvoriti usta i otvoriti uši. A „zelena” može naučiti kako da iskreno iznese svoje mišljenje čak i ako time izazove sukob. No valja znati da našim ponašanjem najčešće dominiraju dvije boje.

Neugodno iskustvo

Otprilike godinu dana nakon izlaska knjige *Okruženi idiotima* dogodilo se nešto vrlo čudno i neugodno. Poslije predavanja koje sam održao na jednom sveučilištu prišao mi je mladić, stao točno pred mene, pogledao me u oči više-manje odgurujući u stranu ostale koji su mi također htjeli prići i postaviti mi pitanje. Gledajući me prodorno, rekao mi je da sebe nije prepoznao ni u jednoj od opisanih boja. Pitao sam ga što mu to točno znači, a on mi je odgovorio da se ništa od onoga što sam rekao ne odnosi na njega. Bio je uvjeren da je njegova boja posve druga. Usto, želio je znati više o tome kako se uspješno prilagoditi osobama drugih boja. Zanimalo ga je kako im pristupiti, a posebno mi je bio zanimljiv njegov izbor riječi. Želio je, naime, znati „koji je najbolji način da iskoristi to znanje”.

U redu.

Dao sam mu standardan odgovor jer nije bio povoljan trenutak da ga smjesta počnem analizirati, a kad je shvatio da neće dobiti ono što je tražio, odmaknuo se u stranu. Ali nije otišao iz prostorije, stajao je nekoliko metara dalje i netremice me promatrao sve dok se nisam spakirao za odlazak.

„Promatrao” i nije prava riječ za ono što je činio. Bilo bi točnije reći da je desetak minuta doslovce piljio u mene na gotovo nepristojan način. Vidio sam kako mu drugi ljudi prilaze, pozdravljaju ga i smješkaju mu se. I on bi se svaki put nasmiješio. Ali zapravo se uopće nije smiješio. Pretvarao se da se smiješi. Lice mu je bilo iskrivljeno u čudan, bizaran osmijeh, svojevrsnu imitaciju osmijeha. Među ljudima kojima se nasmiješio bilo je onih koji su na to reagirali i upitno ga pogledali, ali ostali nisu u njegovu ponašanju zamijetili ništa neobično. A poslije svakog „osmijeha” vratio bi se ozbiljnom, usredotočenom zurenju. U mene. Osjećao sam se neopisivo neugodno.

Što je zapravo mislio kad me upitao „koji je najbolji način da iskoristi to znanje”?

Iznenadilo me što je taj mladić imao pravo u vezi s jednom stvari – DISA se doista ne može primijeniti na sve ljude. Dio populacije ne može se kategorizirati. Riječ je o onim prilično neugodnim tipovima s kojima bismo trebali biti vrlo oprezni. Svi smo čuli priče o vrhunskim manipulatorima, prevarantima, hohštaplerima. „Kako me mogao tako preveslati?” često se pita žrtva. „Zašto nisam shvatio da je varalica?”

Doista, zašto? Zato što ti ljudi znaju kako vaše ponašanje okrenuti protiv vas. Instinktivno razumiju kako manipulirati da učinite doslovce bilo što. Primjenjujući ono što su naučili o vama, mogu prevariti gotovo svakoga. A cilj im je uvijek isti: dobiti ono što žele. Pritom iza sebe ostavljaju samo kaos.

Zato pitanje glasi ovako: ako neka osoba doista nema osobnost, nego uvijek poprima karakteristike onoga tko je pred

njom – tko je ona? Ona nije „crveni” tip, ni „žuti”, a sasvim sigurno ni „zeleni” ili „plavi”. Obuhvaća li onda sve boje? Ili je neke posve druge, pete boje? Odgovor je – ništa od toga. Ta je osoba nešto mnogo gore, nešto što se ne može kategorizirati onako kako kategoriziramo normalne ljude. Ona nema vlastitu osobnost, ona jednostavno oponaša ono što vidi kako bi se time na određeni način okoristila. To je vrsta kameleona sa skrivenim planom koji samo ona zna. I možemo biti sigurni da korist od toga plana neće imati nitko drugi.

Radije bih takvu osobu definirao kao osobu koja nema boja. Zato što osoba koja nema osobnost, koja uvijek igra neku ulogu – nije stvarna osoba. Više je sjena, odraz stvarnosti, dakle nije stvarna. To je neka vrsta prijevare na dvije noge. Ako ste ikad u životu upoznali takva čovjeka, dobro znate o čemu govorim.

Ali tko su oni, tko su ti ljudi? Kakvi to ljudi oponašaju ono što drugi čine? I što je im je cilj?

Pretvaraju se da su poput svih drugih

Jednostavno rečeno, to su predatori u ljudskom obličju. Zvuči li to previše dramatično? Nažalost, i jest dramatično! Takve osobe naposljetku naštetite većini onih s kojima uspostave kontakt, a žrtve vrlo često ne znaju tko je odgovoran za nastali kaos.

Eto, to je, dragi čitatelju, ono što psihopati rade.

Nasreću, svi su iza rešetaka

Psihopata ima u svim društvenim slojevima. Infiltriraju se u tvrtke i organizacije, odrađuju razmjerno malo posla i njihov se doprinos može zamijetiti samo u iznimnim slučajevima. Rijetko ponude da će platiti račun u restoranu i nikad nemaju novca kad treba podmiriti kućanske troškove. Često su nevjerni, manipulativni i dvolični. Usto su notorni lažljivci; većina ih laže čak i bez ikakva razloga. Svakoga mogu prevariti i sve što kažete mogu okrenuti protiv vas. No to nimalo ne šteti njihovoj

omiljenosti u društvu. Dapače, mnogi ih poštuju, čak ih vole i uzdižu na pijedestal.

Kako je to moguće? mogli biste se zapitati. Dobro pitanje. Zašto nam se sviđa netko tko je tako dvoličan? *Meni ne*, sigurno ste pomislili, *meni bi se takva osoba od prvog trenu gadila*. Baš tako. Kad biste znali njezinu pravu osobnost. Ali vi je ne znate. Jer vam je ne pokazuje. Uz malo sreće, naposljetku biste možda otkrili njezino pravo ja. U najboljem slučaju, prije nego što vas uništi, prije nego što ostanete bez posla i prije nego što vas udalji od svih prijatelja.

Čekaj malo, možda sad mislite. Psihopati su serijski ubojice i nasilni kriminalci. *A većina tih manijaka je u zatvoru.*

Kad bi barem bilo tako. Točno je da je mnogo njih iza rešetaka jer nisu mogli kontrolirati svoje nagone. Nasilni su i katkad, da se izrazim vrlo jednostavno, ludi. Kad vide nešto što žele, oni to jednostavno uzmu, često primjenjujući nasilje, što ih vrlo brzo raskrinka i pokaže njihovo pravo lice. Ali većina psihopata nije iza rešetaka. Inteligentniji psihopati i oni koji uglavnom ne čine ozbiljne zločine žive među nama kao najobičniji članovi društva. To su ljudi koji će učiniti sve da dobiju ono što žele. A vi ste sigurno naišli na neke od njih.

Ali jesmo li doista okruženi psihopatima?

Naslov *Okruženi psihopatima* pomno je odabran jer je psihopata u društvu mnogo više nego što mislim da je većina svjesna. Želim vam pokazati kako prepoznati vrhunskog manipulatora i nadam se da ćete zahvaljujući ovoj knjizi naučiti što možete učiniti kako biste se, dođete li u doticaj s njim, uspješno zaštitili.

Kakve su posljedice?

Što se tiče onog mladića s predavanja, njegovo me čudno ponašanje proganjalo mjesecima. Oči koje su me netremice

gledale, njegov namješteni osmijeh. Sve je to bilo jako čudno. Što se dogodilo s njim? Odgovor na to pitanje dobio sam nedavno kad sam se vratio na to sveučilište. Potražio sam pročelnika odsjeka na kojem sam održao predavanje i pitao ga za mladića. Tko je on? Što mi može reći o njemu? Odgovor koji sam dobio uistinu me užasnulo.

Mladić je uhvaćen u pronevjeri pedeset tisuća eura zbog čega ga je pročelnik odsjeka prijavio policiji. Ali dotad je već napravio djecu dvjema ženama s odsjeka. Jednoj je uspio namjestiti otkaz zbog seksualnog napastovanja (navodno je ona njega napastovala!), a druga je pokušala počinuti samoubojstvo kad je veza otkrivena (bila je u dugogodišnjem braku). Dvoje s odsjeka bilo je na bolovanju zbog sindroma kroničnog umora, posljedice mladićeva spletkarenja i unošenja nereda u radnu skupinu. Šef skupine dao je otkaz i nastupio je opći kaos. Nitko nije znao što bi trebao raditi, svi su ciljevi bili odavno zaboravljeni i skupina se doslovce raspadala.

Ali taj se mladić naučio smiješiti. Naučio je ostaviti dojam srdačnog tipa koji se svima sviđa. I to mu je polazilo za rukom pune dvije godine dok naposljetku nije izbačen s fakulteta. Nitko nije sumnjao u njega. Imao je objašnjenje za sve. I za sve je uvijek bio kriv netko drugi.

Pročelnik odsjeka uzdrhtalim mi je glasom rekao da je mladić pušten iz zatvora kad je policiju i tužiteljstvo uvjerio da je novac pronevjerio *na poticaj pročelnika odsjeka*. Poslije čega je pročelnik odsjeka – nakon 38 godina rada na sveučilištu – zamalo završio s kaznenom prijavom. Naravno da je novac ispario, a dokazi su bili tako manjkavi da se prevarantu nije moglo baš ništa. Pitao sam ga što je s mladićem dalje bilo. Pročelnik odsjeka rekao mi je da se nedavno zaposlio u informatičkoj tvrtki i da je zadužen za projekt koji uključuje veliko ulaganje te da će predvoditi tvrtku u napredovanju na novu razinu.

Pokazalo se, dakle, da je mladić doista naučio *najbolji način da iskoristi to znanje*.

Kad je pročelnik odsjeka završio, niz obraze su mu se slijevale suze. Bio je to potresan prizor.

Da sam imao priliku, analizirao bih tog mladića. I što bi analiza pokazala? Da budem iskren, ne znam.

Međutim, od svega je najstrašnije to što je on i dalje na slobodi. Pa ako se dogodi da naletite na njega, morali biste znati kako reagirati. Jer ako uspije nanjušiti vaše slabosti, učinit će sve što može da vas uništi. Ne zato što vas mrzi ili zato što bi to bilo nešto osobno. Jednostavno zato što psihopati djeluju tako. Uzimaju ono što žele. Ne birajući sredstva. Posljedice ih nimalo ne zanimaju.

Psihopati zavode i obmanjuju. Lažu i manipuliraju, lopovi su i paraziti. A energiju crpe iz uništavanja drugih ljudi. To im je glavno gorivo.

Mislite da pretjerujem? Ni najmanje. Kad pročitate ovu knjigu, mogli biste imati problema sa spavanjem. I u tom se slučaju unaprijed ispričavam.

Objasnit ću vam kako prepoznati psihopata i osobe s psihopatskim osobinama. Zatim ću vam pokazati što možete učiniti s njim.

Još jedna knjiga o psihopatima?

Nakon objavljivanja knjige *Okruženi idiotima – kako razumjeti one koje je nemoguće razumjeti* po cijeloj sam Europi držao predavanja na tu temu. Knjiga se bavila nekim stvarima koje sam osobno uvijek uzimao zdravo za gotovo. Ljudi su različiti. Tako je. To smo već znali. Ali koliko različiti i na koji način? I ponajprije – što se s tim u vezi može učiniti?

Sustav s bojama, odnosno DISA-jezik za koji je temelje položio William Moulton Marston, objašnjava mnogo o tome kako ljudi funkcioniraju. Ali, kao što sam spomenuo, ne

objašnjava sve. Primjerice, Marston je bio prvi poznati psiholog koji je obavljao istraživanja na zdravim ljudima, za razliku od Junga i Freuda koji su se ponajprije bavili duševno bolesnima.

Možete li baš sve ljude uklopiti u DISA-sustav? Zapravo ne možete. Stvar funkcionira samo s duševno stabilnim osobama. Postoji li postavljena dijagnoza, primjerice granični poremećaj ličnosti, teži oblik autizma, shizofrenija ili slično, sustav neće djelovati. Isto vrijedi za psihopatiju.

Koliko, zapravo, ima psihopata?

Ali čekaj malo, mogli biste reći. Psihopati su ionako tako rijetki da se njima ne isplati zamarati. Ne može ih biti više od 0,1 posto (ili čak 0,2 ili 0,3 posto) populacije. Razumijem vaš način razmišljanja. Ali psihopata je više nego što mislite. Prema najnovijim znanstvenim spoznajama oni čine između 2 i 4 posto populacije. Za usporedbu bih spomenuo da je to nekoliko puta više nego što je među stanovništvom osoba isključivo crvenog ponašanja. Njih zapravo ima samo oko 0,5 posto, a ipak sam im u prethodnoj knjizi posvetio prilično mnogo stranica.

Razmislite malo o ovome: zamislite da ste uzgajivač ovaca s tisuću ovaca i iznenada čujete da se u blizini nalaze dva vuka. O čemu biste htjeli znati više? O ovcama... ili o vukovima? Naravno da biste vodili računa o vukovima. Premda su malobrojni i premda vjerojatno neće poklati sve ovce na koje naiđu, uvijek je dobro pokušati shvatiti način na koji vuk razmišlja. Jer kad vuk odluči napasti, prekasno je. Uzet će sve što želi.

Kad je o psihopatima riječ, jednako su važne i posljedice njihova ponašanja na okolinu. Njihovo ponašanje pogađa golem broj ljudi. I to zato što utjecaj njihovih postupaka rijetko prestaje blizu njih. Šteta koju uzrokuju povlači za sobom dalekosežne posljedice i oni svojim postupcima uvijek naštete mnogima.

Tema je ove knjige kako se zaštititi od takva ponašanja. Početna mi je točka Marstonov sustav četiriju boja kojim ću pokazati kako zlonamjerni psihopat može iskoristiti

snage i slabosti različitih tipova osobnosti. Psihopat će vaše slabosti okrenuti protiv vas i to je jedan od razloga zbog kojih psihopatima ne može pomoći psihoterapija. Psihopati se ne mogu izliječiti.

U ovoj ću knjizi čitatelja podsjetiti na znanost na kojoj se temelji sustav s četiri boje kako bi oni koji nisu pročitali *Okružene idiotima* bolje razumjeli nazivlje i zašto su neki primjeri opisani tako kako jesu. A ako ste moju prethodnu knjigu pročitali i mislite da dobro poznajete sustav, budite strpljivi. Podsjetite se da je ponavljanje majka znanja.

„Što su bliže istini, laži su bolje, a sama je istina,
kad se može iskoristiti, najbolja laž.“

ISAAC ASIMOV

Primjer psihopatije

Moj je prvi primjer svakidašnje psihopatije događaj koji sam osobno doživio. Nakon nekoliko napisanih knjiga i izlaska mojega prvog trilera, e-mailom mi se javila mlada žena koja je htjela postati spisateljica. Napisala mi je da je pročitala moju knjigu, da joj se jako sviđjela i pitala mogu li joj pomoći s njezinim pisanjem. Inače imam vrlo jednostavan pristup svojim čitateljima. Iznimno cijenim svaki kontakt s ljudima koji su pročitali moje knjige i volio bih da mi se javite i napišete mi što mislite o, primjerice, ovoj knjizi. Ali obično ne dajem više od jednog odgovora. Nisam u mogućnosti započinjati dugu prepisku iz jednostavnog razloga što radim šest dana u tjednu. Toj sam čitateljici poslao svojevrsan standardni odgovor i o tome više nisam razmišljao. Ali žena mi je nastavila pisati i u svakom sljedećem e-mailu ton joj je postajao sve agresivniji jer joj nisam odgovarao.

Poslije nekog vremena moja je partnerica s kojom sam tada živio dobila e-mail u kojem je pisalo da je ta mlada žena – sad pod drugim imenom – u vezi sa mnom i da se planiramo vjenčati. Partnerica i ja bili smo preneraženi. U e-mailu je također bio dug popis ozbiljnih optužaba na moj račun, primjerice da sam bio u vezi s gotovo stotinu žena i da sam im barem dvadeset napravio dijete. I sve to u samo nekoliko mjeseci. (Naposljedku sam je prijavio policiji gdje su se pitali kako sam uz to uopće našao vremena raditi.) Bilo je još tog ludila, ali ne mogu sve opisati. Sve u svemu, moja je partnerica dobila pedesetak e-mailova različita sadržaja, sve na istu temu.

Usporedno s time, ja sam od iste žene primao duge romantične e-maile u kojima mi je pisala da joj jako nedostajem i da me jedva čeka ponovno vidjeti. Zar ne bismo ipak trebali otići pogledati onaj stan u središtu Stockholma? Preko mojeg Facebook profila, koji je u to vrijeme bio otključan, prikupila je mnogo informacija o meni i mojem privatnom životu, pa je dio onoga što mi je pisala zvučao prilično uvjerljivo. (Upozoravam vas: nikad ne znate tko vidi što radite na internetu niti kako bi to mogao iskoristiti.)

Cijela je stvar potrajala otprilike šest mjeseci prije nego što ju je policija napokon zaustavila. Bio je to slučaj profinjenog uhođenja. Žena mi je preko društvenih medija uspjela izazvati sijaset problema, posebice s brojnim kolegama piscima. Sve je to za mene bilo iznimno zastrašujuće i neugodno – isprva nisam znao čak ni tko je ona.

Psihički bolesnik, sigurno mislite. Običan manijak. Pun ih je svijet.

Može biti. Ali onda je policijska istraga otkrila da je žena istu stvar učinila najmanje jednom prije. U tom je slučaju također bila riječ o muškarcu mnogo starijem od nje, također piscu i to mnogo poznatijem od mene. Vjerojatno ste čuli za njega. Njezino ga je ponašanje tako pogodilo da je napustio radno mjesto. Nekoliko sam puta razgovarao s njim kako bih pokušao shvatiti, ali ni jedan od nas nije znao što je ta žena zapravo htjela postići. Osim, u mojem slučaju, svojevrsne osvete jer joj nisam pomogao ostvari snove o pisanju.

U knjizi *Kvinnliga psykopater (Ženski psihopati)* Lisbet Duvringe i Mike Florette pišu: „Osveta je slatka i oni [psihopati] pronalaze zadovoljstvo u uništavanju, zapravo uživaju u tome. Čini se da ženski psihopati osobito uživaju u emocionalnoj osveti, društvenoj agresiji, a posebice u glasinama koje razaraju veze. Riječ je o obliku destruktivne osvete koji nije tako vidljiv kao tjelesno nasilje, zbog čega ga je mnogo teže prepoznati.“

Dobro znam kakav je osjećaj biti meta takva ponašanja. Policija je tu mladu ženu privela na ispitivanje, a kad se to dogodilo, istodobno je, kao čarolijom, prestalo i njezino proganjanje. Nevjerojatno, zar ne? Na ispitivanju je navela druge koji bi mogli biti krivi za ta nedjela i to me samo dodatno učvrstilo u uvjerenju da nije duševno bolesna. Da je imala dijagnozu, nekakav duševni poremećaj, ne bi se uspjela tako naglo zaustaviti. Ali ona je sve vrijeme bila posve svjesna što radi. Kad joj je počelo gorjeti pod petama, vjerojatno se prebacila na nov plijen s kojim će nastaviti svoje izopačeno ponašanje.

Iz policije su mi rekli da nikad prije nisu upoznali tako uvjerljiva lažljivca. Činilo se kao da i ona vjeruje u sve što govori. I bez obzira na to što je policija imala tehničke dokaze da me doista progonila (pregledali su joj računalo i pronašli sve što im je trebalo), sve je zaniijekala. I nije stala na tome. Uzvratila je paljbu prijavivši me da sam joj prijetio. Predstavila je cijelu stvar kao da sam u stvari *ja* maltretirao *nju*. Optužila me da sam joj prijetio da ću je ubiti, da sam unajmio profesionalne plaćene ubojice s kojima sam iz nekog bizarnog razloga bio u kontaktu. Iznijela je, najblaže rečeno, vrlo ozbiljne optužbe. Jedino što me spasilo od povezivanja s tom osobom bilo je to što sam mogao jednostavno dokazati da nisam bio na mjestima na kojima smo se, kako je tvrdila, sastajali.

Obrazac je bio i više nego očit. Psihopatkinja mi je pokušala uništiti život i spisateljsku karijeru. Pretpostavljam da mi se tako osvećivala jer nisam želio razgovarati o njezinu navodnom pisanju. Ovaj joj put nije uspjelo. Ali jedno je ipak uspjela uništiti – vezu sa ženom s kojom sam živio. Cijela nas je stvar toliko izmrcvarila da smo naposljetku krenuli svatko svojim putem. Moja je bivša partnerica u to vrijeme razvila prave paranoične osobine. Svakog bi dana satima sjedila za računalom prateći na društvenim mrežama aktivnosti te žene. Nije ju moglo zaustaviti ništa što bih joj rekao.

Mlada žena koja nas je proganjala nastavila je svojim životom, veselo se zabavljajući s nekim muškarcem na jahti. Vidio sam fotografije na Facebooku. Kao da nije snosila baš nikakve posljedice, bezbrižno uživajući dok je moja partnerica postala patološki ljubomorna i izolirala me od svega – čak i od moje djece – da se stvar ne bi ponovila. Kad više nisam mogao ni pozdraviti prodavačicu u trgovini s cipelama ili popričati s konobaricom u restoranu a da me ne podvrgne temeljitome unakrsnom ispitivanju, shvatio sam da je sve izgubljeno. A onu ženu još nisam ni bio upoznao u stvarnom životu.

Koliko je pogođenih?

Koliko je ljudi kojima je ta psihopatkinja izazvala probleme u životu? Prebrojimo ih. Za početak meni. Moje dvoje djece. Partnerici s kojom sam živio. Njezino troje djece. Mojem ocu i sirotoj majci. Mojoj sestri i cijeloj njezinoj obitelji. Kolegama u tvrtki u kojoj sam u to vrijeme radio. Svim ljudima koje sam smatrao prijateljima.

Jedna psihopatkinja – i možda pedeset žrtava. Jedan na pedeset. Dva posto. Vraćamo se na istu brojku.

Ovu priču nisam ispričao da biste me žalili. Sve je to sad za mnom. Ali želim pokazati da svatko može biti pogođen. Nitko od nas nije imun na takvo ponašanje i – naravno – danas sam mnogo sumnjičaviji prema ljudima koje upoznajem. Nadam se da to nije previše upadljivo, ali znam da na svakih stotinu ljudi postoje dva do četiri psihopata. Zato danas mnogo više pazim na neobično ponašanje.

Ali ma koliko ta priča bila neugodna za mene, moje prijatelje i obitelj, ne može se ni usporediti s mnogo drugih stvari koje se događaju u svijetu jer, težeći moći, psihopati često dosežu jako daleko.

Možda će vas zanimati kako su Eskimi izlazili na kraj sa svojim psihopatima? Kad bi muškarci morali krenuti u duge

lovačke ekspedicije, katkad bi se dogodilo da netko odglumi da je bolestan ili ranjen pa ne bi pošao s ostalima i ostao bi u naselju. Kad su se tri mjeseca poslije lovci vratili, našli bi spaljeno selo i sve žene trudne.

I što bi Eskimi učinili s krivcem za to? Stavili ga na plutajuću santu.

„Svijetom uvijek vladaju oni koji su dovoljno ljudi da misle da to mogu.“

STEFAN MOLYNEUX

Mnogo gori primjer:

Spomenem li Adolfa Hitlera – što ćete pomisliti?

Hitler je bacio svijet u kaos u kojem je naposljetku izgubljeno oko šezdeset milijuna života. I to ako ne spominjemo patnje još stotina milijuna ljudi diljem svijeta. Materijalne troškove rata po svoj se prilici ne može točno procijeniti. A što da su sve te neizbrojive milijarde bile umjesto toga iskorištene za nešto dobro?

Kad bih rekao da je Hitler bio pravi psihopat, biste li se pobunili? Vjerojatno ne biste. Instinktivno u kostima osjećamo da je sigurno bio manijak. I zacijelo ste pomislili isto što i ja: kako to da nitko nije vidio o kakvom je luđaku riječ? Zašto nije na vrijeme zaustavljen? Kako mu je cijela Njemačka mogla dopustiti da učini ono što je učinio? Zašto nitko tome nije stao na kraj?

Sve su to vrlo dobra pitanja. A odgovor je da su psihopati vrlo lukavi i vješti u obmanjivanju ljudi oko sebe.

Ali s posve znanstvenoga gledišta, kako znamo da je Adolf Hitler bio psihopat? Kevin Dutton, autor knjige *The good psychopath's guide to success (Vodič za uspjeh dobrog psihopata)*, psihopatiju odraslih osoba dijagnosticirao je testom osobnosti. Test se naziva PPI-R (Revidirani inventar psihopatske osobnosti, engl. Psychopathic Personality Inventory – Revised), a izvorno su ga osmislili Scott Lilienfeld i Brian Andrews za procjenjivanje nekih karakternih osobina nekriminalnog dijela stanovništva.

Namjera im je bila sastaviti sveobuhvatan popis psihopatskih osobina, ne pridajući pritom posebnu pozornost antidruštvenom ili kriminalnom ponašanju. Uključuje i metode za otkrivanje devijacija u rukovođenju ili općenito neodgovornih reakcija.

Test PPI-R otkriva osam konkretnih čimbenika:

- **Makijavelistička egocentričnost**, odnosno manjak empatije i osjećaj otuđenosti od drugih radi ostvarivanja vlastitih ciljeva
- **Društveni utjecaj**, sposobnost šarmiranja i obmanjivanja drugih
- **Beščućnost**, odnosno upadljiv manjak emocija, osjećaja krivnje ili obzira prema tuđim osjećajima
- **Bezbrizno neplaniranje**, odnosno teškoće s planiranjem i razmatranjem posljedica vlastitih djela
- **Neustrašivost**, odnosno snažna sklonost riskantnom ponašanju, kao i manjak straha koji obično prati takvo ponašanje
- **Eksternalizacija krivnje**, odnosno nesposobnost da se preuzme odgovornost za vlastita djela, okrivljavanje drugih ili opravdavanje svojeg devijantnog ponašanja
- **Buntovni nekonformizam**, odnosno ignoriranje društvenih normi i društveno prihvatljivih ponašanja
- **Otpornost na stres**, odnosno nedostatak tipičnih vidljivih reakcija na traumatične ili na drugi način stresne događaje.

Znanstvenici su te čimbenike podijelili na potkategorije i grupirali ih na poseban način kako bi dobili model koji se može protumačiti. Dvije potkategorije su *Neustrašiva dominacija* i *Samoživa impulzivnost*. Proučavajući opsežne povijesne materijale dostupne o Hitleru, Dutton ga je uspio smjestiti visoko na popisu pojedinaca s ozbiljnim psihopatskim osobinama. No to baš i nije neko iznenađenje, zar ne? Veće je iznenađenje što je Hitler na tom popisu niže od Sadama Huseina i Idija Amina. Pa čak i od engleskog kralja Henrika VIII. Cijelu studiju *What psychopaths and politicians have in common (Što je zajedničko psihopatima i političarima)* pročitajte u časopisu *American Scientific Mind* od rujna/listopada 2016.

Dakle, samo diktatori i tirani?

Međutim, još zanimljivije postane kad Dutton istim alatom prouči druge poznate povijesne ličnosti i istraži kako su donosili odluke, sve vrijeme posve svjesni kako će te odluke utjecati na druge. Možda će se činiti čudnim, ali Dutton je samo malo niže od Hitlera smjestio njegova suparnika Winstona Churchilla. I gotovo jednako visoko na popis stavio je oba kandidata na američkim predsjedničkim izborima 2016. – Donalda Trumpa i Hillary Clinton.

A kad smo već kod američkih predsjednika (jer taj politički položaj ima, naravno, golem utjecaj na ostatak svijeta), Dutton je čak sastavio popis predsjednika s najviše psihopatskih osobina. Intervjuirao je ljude koje se smatra stručnjacima za pojedinog predsjednika, primjerice povjesničare i akademske istraživače te brojne pojedince koji su radili sa živućim bivšim predsjednicima. Ne ulazeći preduboko u pojedinosti, riječ je o tome koliko koji predsjednik ima „bodova“ u dvjema potkategorijama: *Neustrašiva dominacija* i *Samoživa impulzivnost*.

Pobjednici su... najšarmantniji vragolani

Na vrhu Duttonova popisa nalazimo... Johna F. Kennedyja. Na drugome je mjestu... Bill Clinton. Oba su predsjednika bila poznata po suosjećajnoj, simpatičnoj i privlačnoj osobnosti. Obojica su bili vješti govornici i vješto su zadobivali povjerenje. Strogo gledajući, ljubazni tipovi, ali imali su i drugu, manje vidljivu stranu. Dokumentiran promiskuitet, da spomenemo samo jednu od njihovih aktivnosti. Malo ispod njih na popisu se nalaze Franklin Delano Roosevelt, George W. Bush, Richard Nixon i Lyndon B. Johnson. Neki od predsjednika koji uopće nemaju psihopatskih osobina su Jimmy Carter, George Washington, Abraham Lincoln, Harry S. Truman i zapravo većina ostalih.

Kad je ova knjiga napisana, Dutton još nije objavio procjenu bivšeg predsjednika Baracka Obame.

Možda se čini čudnim da su popularni i uspješni predsjednici u ozbiljnoj studiji završili tako visoko, ali kad pročitate ovu knjigu bit će vam jasno zašto.

Zašto biste trebali pročitati *Okružene psihopatima*?

Namjera ove knjige nije prestrašiti vas ili probuditi sumnjičavost prema drugim ljudima – upravo suprotno. Želim da naučite kojim ljudima možete vjerovati, a koji možda imaju neke druge motive od onih koje su vam rekli. Neovisno o tome jeste li glavni direktor koji traži novog zamjenika, žena koja osjeća da je napokon pronašla pravog muškarca ili odrasla osoba kojoj i dalje nije jasno zašto je zaboli želudac svaki put kad vidi svoju majku – ova će vam knjiga pomoći da otkrijete tko je iskren, a tko ne. Razuman pristup ljudima oko sebe poželjniji je od svega što može uroditi katastrofom za vašu vezu, vaše emocije, samopouzdanje i financijsko stanje. Mnogi od onih koji postanu žrtve psihopata izgube volju za životom. Predaju se i mentalno atrofiraju, katkad čak počine samoubojstvo.

Proučimo detaljnije o čemu je zapravo riječ.

Krećemo – držite se!